

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE

Asia Lausunto ammatillisesta koulutuksesta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksestä

Lausunnon antaja

Kehitysvammaisten Tukiliitto ry

1. Yleistä Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että ammatilliseen peruskoulutukseen ohjaava ja valmistava koulutus (ns. ammattistartti), maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistava koulutus, vammaisten opiskelijoiden valmentava ja kuntouttava opetus ja ohjaus (valmentava I) sekä kotitalousopetus yhdistetään uudeksi koulutuskokonaisuudeksi nimeltä ammatilliseen peruskoulutukseen valmentava koulutus. Vaikeimmin vammaisten opiskelijoiden valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava II) ehdotetaan muodostavan erillisen koulutuskokonaisuuden, jonka nimi olisi työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus. Tässä lausunnossa tarkastellaan esitystä nimenomaan kehitysvammaisten henkilöiden näkökulmasta.

Peruskoulun päättäneillä kehitysvammaisilla nuorilla on tällä hetkellä suuria vaikeuksia löytää sopivaa jatko-opiskelupaikkaa. Suhteessa tarpeeseen opiskelupaikkoja näille yleensä erityistä tukea opinnoissaan tarvitseville nuorille on aivan liian vähän, ja toisaalta opiskelupaikkojen laatu ei aina opintojen sisällön ja/tai tarjolla olevien tukitoimien osalta vastaa tarvetta. Perusopetuksen opinto-ohjaajilla on käytännössä harvoin riittävää asiantuntemusta ohjata kehitysvammaisia nuoria heille sopiviin jatko-opintoihin. Kehitysvammaisten nuorten hakeutumista jatko-opintoihin haittaa ja hidastaa tällä hetkellä tarjolla olevien sopivien opiskelupaikkojen riittämättömyyden lisäksi se, että opintoihin ei usein saada riittävää tukea, mikä käytännössä voi tehdä opiskelemisesta mahdotonta.

Koska muutostilanteet ja elämän nivelvaiheet ovat kehitysvammaisille ihmisille ymmärryksen alueella olevan vammaan vuoksi erityisen haasteellisia, näiden nuorten syrjäytymisriski on vammattomia nuoria huomattavasti korkeampi. Monilla nykyään syrjäytyvistä kehitysvammaisista nuorista voisi kuitenkin olla koulutuksen ja riittävän tuen saadessaan täydet mahdollisuudet päästä mukaan työelämään. Näiden mahdollisuuksien tukeminen on yhteiskunnan edun mukaista. Valmentavia koulutuksia koskevia uudistuksia tehtäessä on huolehdittava siitä, etteivät muutokset heikennä kehitysvammaisten nuorten mahdollisuuksia hankkia ammatillinen koulutus ja sen avulla päästä työelämään.

Myös oppilaitosten rahoitukseen tulee kiinnittää huomiota ja varmistaa, ettei esimerkiksi tuloksellisuustavoitteilla viedä tilannetta siihen suuntaan, ettei oppilaitosten rahoituksensa turvaamiseksi kannata ottaa oppilaikseen heikoimmassa asemassa olevia nuoria. Tällainen kehityskulku on jo selvästi nähtävillä.

2. Mahdollisuuksia ammatillisen koulutuksen hankkimiseen ei saa heikentää

Kehitysvammaiset nuoret hakeutuvat Tukiliiton käsityksen mukaan hyvin usein ammatilliseen tutkintoon johtavaan koulutukseen vasta suorittuaan ensin valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen kokonaisuuden, käytännössä useimmiten ns. valmentava I:n, jonka tarkoituksena on antaa eväitä jatko-opintoihin. Tukiliitto on hyvin huolissaan siitä, että valmentava I:n yhdistäminen yhdeksi kokonaisuudeksi muiden valmistavien koulutusten kanssa tosiasiallisesti olennaisesti heikentäisi kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuuksia jatkossa ensinnäkään päästä ko. koulutukseen ja toiseksi myös suoriutua siitä.

Jos valmistavat koulutukset yhdistetään ehdotetulla tavalla yhdeksi kokonaisuudeksi (lukuun ottamatta vaikeimmin vammaisille tarkoitettua ns. valmentava II:ta eli uudelta nimeltään työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa koulutusta), niin tämä saattaa helposti karsia ko. koulutuskokonaisuuden tarjoajien joukosta monia nykyään hyvällä menestyksellä laadukasta valmentava I –koulutusta järjestäviä pienempiä koulutuksen järjestäjiä. Isot oppilaitokset eivät aina sovellu kovin hyvin kehitysvammaisille tai myöskään esimerkiksi autistisille opiskelijoille. Pienimuotoisemmassa toiminnassa kyetään usein paremmin huomioimaan tämän kohderyhmän yksilölliset tarpeet, eikä opiskeluympäristö yhtä helposti muodostu liian kuormittavaksi.

Mitkä käytännön mahdollisuudet kehitysvammaisilla, opinnoissaan (kustannuksia aiheuttavaa) tukea tarvitsevilla opiskelijoilla edes on saada opiskelupaikkaa uuteen valmistavaan koulutukseen, jos he yhteishaussa hakevat näihin opintoihin samalla viivalla vammattomien nuorten kanssa? On myös iso riski, että uuden valmistavan koulutuksen kokonaisuuden yhteiset koulutuksen perusteet laaditaan siten, että ne ovat valtaosalle kehitysvammaisista henkilöistä käytännössä liian haasteellisia, eivätkä kaikilta osin myöskään vastaa heidän tarpeisiinsa, jotka eroavat olennaisesti

esimerkiksi valmistavaa koulutusta tarvitsevien vammattomien maahanmuuttajien tarpeista.

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annettuun lakiin ehdotetun uuden 27 c §:n 2 momentin poikkeussäännöstä tulee voida lain esitöihin kirjattavalla tavalla soveltaa myös esimerkiksi tilanteessa, jossa työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen suorittanut kehitysvammaisen henkilö voisi mahdollisesti kyetä suorittamaan ammatillisen tutkinnon käytyään ensin ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavan koulutuksen.

Kehitysvammaisille henkilöille annettava opinto-ohjaus on nykyisin usein erittäin puutteellista tai jopa olematonta, jolloin kehitysvammaisen henkilö saattaa helposti päätyä hänelle vääränlaiseen koulutukseen, mistä häntä ei missään tapauksessa saisi ”rangaista” siten, ettei hän kyvyistään huolimatta voisi enää myöhemmin hakeutua tutkintotavoitteiseen opiskeluun valmistavaan koulutukseen. Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus saattaa myös tosiasiallisesti antaa henkilölle sellaisia valmiuksia, että ammatilliseen tutkintoon johtava koulutus voisi siihen valmistavan opetuksen jälkeen olla suoritettavissa.

Ehdotetun 31 §:n perusteluissa tulee nimenomaisesti mainita opinnoissa etenemistä hidastavat vammat kuten kehitysvamma esimerkkinä tilanteista, joissa on erityistä syytä myöntää pidennetystä lähtökohtaiseen yhden vuoden opiskeluaikaan.

Jos kehitysvammaisten nuorten polku valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen kautta ammatilliseen tutkintoon johtavaan koulutukseen ja siitä edelleen ammattitaidon avulla työelämään käytännössä katkeaa tai ainakin merkittävästi vaikeutuu, kehitysvammaiset nuoret syrjäytyvät jatkossa vielä nykyistä suuremmassa määrin. Vammais- ja yhteiskuntapoliittinen tavoite on selkeästi kuitenkin aivan päinvastainen eli se, että heissä oleva potentiaali saataisiin paremmin yhteiskunnan käyttöön ja he inkluusioperiaatteen mukaisesti pääsisivät mahdollisimman täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti osallistumaan yhteiskunnassa.

Ammatilliseen koulutukseen pääsyn vaikeuttaminen olisi myös vastoin Suomessa toivottavasti vihdoinkin tämän vuoden aikana ratifioitavaa YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista. Vammaisten henkilöiden koulutukseen liittyviä muutoksia suunniteltaessa ja täytäntöön pantaessa tulee huomioida erityisesti sopimuksen artikkelit 3, 4, 24 ja 27, mukaan lukien myös vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen osallistamista koskevat sopimusmääräykset. YK:n vammaisoikeussopimus samoin kuin muut Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset tulee ottaa huomioon perustuslain 16 ja 6 §:iä tulkittaessa, mikä tämän uudistuksen osalta Tukiliiton käsityksen mukaan edellyttää niiden uhkien, joita ehdotettu uudistus kehitysvammaisten henkilöiden ammatillisen koulutuksen saamiselle jatkossa muodostaisi, tarkempaa selvittämistä ja järjestelmän muokkaamista siten, että uhat eivät realisoidu, vaan päinvastoin myös vammaisille nuorille on jatkossa toivottavasti jopa nykyistä paremmin tarjolla heille sopivia perusopetuksen jälkeisiä myös tutkintotavoitteisia tai tutkintotavoitteiseen opiskeluun valmistavia koulutuspaikkoja.

3. Riittävät tukitoimet

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 38 §:n säännöksestä huolimatta monet oppilaitokset eivät järjestä kehitysvammaisille nuorille heidän tarvitsemaansa riittävää avustamista opinnoissa. Henkilökohtaisia avustajia ei jatko-opinnoissa myönnetä käytännössä juuri lainkaan, ja ryhmäavustajien määrä on usein aivan liian vähäinen erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tarpeeseen nähden.

Vaikeavammaisella opiskelijalla tulisi olla toissijaisesti mahdollisuus saada opintoihin tarvittava avustaja vammaispalvelulain 8 c §:n nojalla, mutta käytännössä kunnat usein kieltäytyvät myöntämästä avustajaa vammaispalveluista vedoten ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ensisijaisuuteen. Opiskelijan on kuitenkin lähes mahdotonta vedota ammatillisesta koulutuksesta annetun lain säännökseen riittävästä avustamisesta esimerkiksi tilanteessa, jossa hänelle ei edes myönnetä opiskelupaikkaa sen vuoksi, että hänellä ei ole esittää kunnan vammaispalveluiden päätöstä henkilökohtaisesta avusta opiskeluita varten. Tällaista opiskelijoiden karsimista heidän ”vaativuutensa” perusteella tehdään runsaasti käytännössä jo nyt, ja jatkossa kehitysvammaisten nuorten karsiminen tutkintotavoitteiseen ammatilliseen koulutukseen valmistavan koulutuksen piiristä tapahtuu entistä helpommin, kun heidät laitetaan yhteishaussa samalla viivalle kilpailemaan jo valmiiksi liian vähäisistä sopivista opiskelupaikoista vammattomien valmistavaa koulutusta tarvitsevien nuorten kanssa.

Ministeriöiden, kuntien ja oppilaitosten kesken tulisi sopia selvät pelisäännöt siitä, miten vamman vuoksi tarvittava avustaminen eri oppilaitoksissa järjestetään. Tarvittaessa asiasta tulee säätää nykyistä tarkemmin, jotta riittämättömään avustamiseen liittyviä väliinpuotoamistilanteita ei jatkossa tule.

4. Lausunnon keskeinen sisältö

Kehitysvammaisten Tukiliitto vaatii, että ennen ehdotetun uudistuksen viemistä eteenpäin selvitetään vielä tarkemmin niitä tässä lausunnossa esitettyjä uhkia, joita uudistus ehdotetussa muodossa kehitysvammaisten nuorten ammatillisen koulutuksen saamiselle ja siten työelämään pääsulle muodostaa, ja tehdään esitykseen tarvittavat muutokset, joilla näiden uhkien toteutuminen estetään.

Kehitysvammaisille nuorille tulee olla tarjolla vuosittaista tarvetta vastaavasti paikkoja perusopetuksen jälkeisiin opintoihin, mukaan lukien ammattitutkintoon johtavat ja tutkintotavoitteisiin opintoihin valmistavat opinnot. Tarjolla olevien opiskelupaikkojen olisi laadultaan ja myös sijainneiltaan vastattava perusopetuksen päättävien kehitysvammaisten nuorten tarpeita. Opinto-ohjaajien osaamista kehitysvammaisten nuorten ohjaamisessa heille sopiviin jatko-opintoihin tulisi kehittää.

Lisäksi on huolehdittava tarvittaessa asiaa koskevia säädöksiä vahvistamalla siitä, että vammaiset nuoret saavat opintojen suorittamista varten tarvitsemansa tukipalvelut kuten riittävät avustajapalvelut. Tällä hetkellä näiden palveluiden puute haittaa huomattavasti monen kehitysvammaisen nuoren jatko-opintoihin pääsyä tai opintojen suorittamista, tai jopa estää ne kokonaan.

Monilla nykyään syrjäytyvistä kehitysvammaisista nuorista voisi olla riittävän tuen saadessaan täydet mahdollisuudet päästä mukaan työelämään. Näiden mahdollisuuksien tukeminen muun muassa koulutuksen avulla on yhteiskunnan edun mukaista.

Tampereella 26.6.2014

Risto Burman
toiminnanjohtaja

Jutta Keski-Korhonen
vaikuttamistoiminnan päällikkö